

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Айtenова Лаура Тураровна

«№ 5 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,

laura.aitenova78@mail.ru

Қазақстан Республикасы Ақтөбе қаласы

Андатпа. Бұл мақалада жасанды интеллект технологиялары арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын даму мәселесі қарастырылады. Қазіргі цифрлық қоғам жағдайында білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды қолдану өзекті бағыттардың біріне айналып отыр. Әсіресе жасанды интеллект негізіндегі платформалар оқушылардың тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын жетілдіруге, оқу мотивациясын арттыруға және дербестендірілген оқыту жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Зерттеу барысында жасанды интеллект құралдарының тіл үйретудегі мүмкіндіктері, олардың білім сапасына әсері және оқыту үдерісіндегі рөлі сараланады. Сонымен қатар цифрлық педагогика саласындағы ғалымдардың еңбектері негізінде жасанды интеллект технологияларының артықшылықтары мен кемшіліктері талданады.

Кілт сөздер: *жасанды интеллект, тілдік дағдылар, цифрлық білім беру, қазақ тілі, оқыту технологиясы, инновациялық әдіс, ChatGPT, цифрлық педагогика, коммуникативтік құзыреттілік, білім беру.*

XXI ғасырда технологиялардың қарқынды дамуы қоғам өмірінің барлық саласына өзгеріс әкелді. Әсіресе білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды пайдалану оқыту мазмұнын жаңартып, оқушылардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейтті. Қазіргі кезеңде жасанды интеллект технологиялары білім беру сапасын арттырудың маңызды құралдарының біріне айналып отыр.

Жасанды интеллект – адамның интеллектуалдық әрекеттеріне ұқсас функцияларды орындай алатын технологиялық жүйе. Ол ақпаратты талдау, мәтін құрастыру, сөйлеуді тану, аударма жасау, тапсырма дайындау сияқты қызметтерді жүзеге асырады. Бұл мүмкіндіктер тіл үйрету үдерісінде кеңінен қолданылуда.

Тілдік дағдылар – адамның қарым-қатынас жасау қабілетінің негізгі көрсеткіші. Тіл үйрену барысында оқушы тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын меңгереді. Ғалым Ф. Оразбаева тілдік қатынастың басты мақсаты адамның ойын еркін жеткізу қабілетін қалыптастыру екенін атап көрсетеді [1]. Сондықтан тілдік дағдыларды дамыту білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Қазіргі таңда ChatGPT, Grammarly, Duolingo, Quizlet секілді платформалар тіл үйретудің жаңа мүмкіндіктерін қалыптастыруда. Бұл жүйелер оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттырып қана қоймай, оқу процесін қызықты әрі интерактивті етеді.

Жасанды интеллект ұғымын алғаш рет ғылыми айналымға енгізген ғалым John McCarthy оны «ақылды машиналар жасау ғылымы» ретінде сипаттаған [2]. Бүгінгі таңда жасанды интеллект білім беру жүйесінде кеңінен қолданылуда.

ЮНЕСКО сарапшылары жасанды интеллектіні білім сапасын арттырудың маңызды құралы ретінде қарастырады [3]. Олардың пікірінше, бұл технология:

- оқытуды жекелендіруге;
- оқу материалдарын бейімдеуге;
- білім алушылардың қажеттіліктерін анықтауға;
- интерактивті оқыту ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Тіл үйрету барысында жасанды интеллект құралдары келесі бағыттарда қолданылады:

- мәтін құрастыру;
- сөйлеуді тану;
- автоматты аударма;
- грамматикалық тексеру;
- интерактивті тапсырмалар әзірлеу;
- виртуалды диалог ұйымдастыру.

Бұл мүмкіндіктер оқушылардың тілдік белсенділігін арттырады.

Тыңдалым – тілдік қатынастың негізгі компоненттерінің бірі. Ол ақпаратты қабылдау, түсіну және талдау қабілетін қалыптастырады.

Жасанды интеллект негізіндегі платформалар аудиомәтіндерді дыбыстап, оқушылардың тыңдалым дағдысын дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, Google Speech немесе аудиокітап платформалары мәтінді дұрыс интонациямен оқып бере алады.

Сонымен қатар подкасттар мен виртуалды ассистенттер тыңдалым әрекетін интерактивті түрде ұйымдастыруға жағдай жасайды. Оқушылар мәтінді тыңдап қана қоймай, сұрақтарға жауап беру арқылы ақпаратты талдауға үйренеді.

Ғалым Дж. Ричардс тыңдалым әрекетін тіл үйренудегі маңызды қабылдау дағдысы ретінде сипаттай отырып, оның коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудағы рөлін ерекше атап көрсетеді [4].

Айтылым – адамның ойын ауызша жеткізу қабілеті. Бұл дағдыны дамытуда сөйлеуді тану технологиялары маңызды рөл атқарады.

Мысалы, жасанды интеллект негізіндегі бағдарламалар оқушының дыбыстауын тексеріп, қателерін анықтай алады. Егер оқушы сөзді дұрыс айтпаса, жүйе оның дұрыс нұсқасын ұсынады.

Duolingo платформасы айтылым әрекетін дамытуда кеңінен қолданылатын жүйелердің бірі. Ол оқушылардың сөйлеу белсенділігін арттырып, дұрыс дыбыстауға үйретеді.

Сонымен қатар виртуалды чат-боттар оқушылармен диалог ұйымдастырып, тілдік практика жасауға мүмкіндік береді. Бұл әсіресе ұялшақ оқушылардың сөйлеу дағдысын дамытуда тиімді.

Оқылым – мәтінді түсіну және ақпаратты талдау әрекеті. Жасанды интеллект оқушылардың жас ерекшелігіне және білім деңгейіне сәйкес мәтіндер ұсына алады.

Мысалы, интерактивті платформалар:

- жаңа сөздердің мағынасын түсіндіреді;
- мәтіннің күрделілік деңгейін анықтайды;
- мәтін бойынша сұрақтар дайындайды.

Бұл оқушылардың мәтінді терең түсінуіне ықпал етеді.

Ғалым С.С. Құнанбаева оқылым әрекеті оқушының тілдік және танымдық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқаратынын атап көрсетеді [5].

Жазылым – тілдік әрекеттің ең күрделі түрлерінің бірі. Ол грамматикалық сауаттылықты, логикалық ойлауды және шығармашылық қабілетті талап етеді.

Жасанды интеллект платформалары оқушыларға:

- мәтін жоспарын құруға;
- грамматикалық қателерді түзетуге;
- стильдік өңдеу жасауға;
- шығармашылық идея ұсынуға көмектеседі.

Мысалы, [ChatGPT](#) платформасы эссе жазуға, мәтін құрастыруға және жазба жұмыстарын жетілдіруге мүмкіндік береді. Ал [Grammarly](#) платформасы грамматикалық және орфографиялық қателерді автоматты түрде тексереді.

Бұл оқушылардың жазу мәдениетін қалыптастырып, өз ойын жүйелі жеткізуіне ықпал етеді.

Жасанды интеллектінің маңызды артықшылықтарының бірі – дербестендірілген оқыту жүйесін қалыптастыруы. Әр оқушының тіл меңгеру деңгейі әртүрлі болғандықтан, оларға бірдей тапсырма беру тиімді бола бермейді.

Жасанды интеллект оқушының алдыңғы нәтижелерін талдап, соған сәйкес тапсырмалар ұсына алады.

Мысалы:

- бастапқы деңгейдегі оқушыларға қарапайым мәтіндер;
- орта деңгейге аналитикалық тапсырмалар;
- жоғары деңгейге шығармашылық жұмыстар ұсынылады.

Ғалым Benjamin Bloom оқытуды дараландыру білім сапасын арттыратынын дәлелдеген [6].

Жасанды интеллект мұғалімнің кәсіби қызметін де жеңілдетеді. Мұғалімдер:

- тапсырмалар дайындауға;
- тест құрастыруға;
- мәтіндерді тексеруге көп уақыт жұмсайды.

Ал жасанды интеллект:

- автоматты бағалау жасауға;
- мәтіндік тапсырмалар әзірлеуге;
- интерактивті материалдар құрастыруға мүмкіндік береді.

Бұл мұғалімнің уақытын үнемдеп, шығармашылық жұмыстарға көбірек көңіл бөлуіне жағдай жасайды.

Жасанды интеллект технологияларының тиімділігімен қатар, кейбір кемшіліктері де бар.

Біріншіден, оқушылардың дайын жауаптарға тәуелді болып қалу қаупі бар.

Екіншіден, кейбір платформалар қазақ тілінің ерекшеліктерін толық меңгермегендіктен, грамматикалық немесе стильдік қателер кездесуі мүмкін.

Үшіншіден, барлық оқушылардың интернет пен цифрлық құрылғыларға қолжетімділігі бірдей емес.

Сондықтан жасанды интеллектіні оқыту құралы ретінде тиімді әрі орынды қолдану маңызды.

Қорыта айтқанда, жасанды интеллект технологиялары оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым әрекеттерін жетілдіруге, оқу мотивациясын арттыруға және білім беру сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект құралдары оқу процесін интерактивті әрі қызықты ұйымдастырып, оқытуды дербестендіруге жағдай жасайды. Сонымен қатар мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, тіл үйретудің жаңа мүмкіндіктерін қалыптастырады.

Дегенмен жасанды интеллект мұғалімнің орнын толық алмастыра алмайды. Сондықтан оны дәстүрлі оқыту әдістерімен үйлестіре қолдану – қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Оразбаева Ф. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы: РБК, 2000. – 208 б.

2. John McCarthy Programs with Common Sense // Proceedings of the Symposium on Mechanisation of Thought Processes. – London, 1959. – P. 75–91.
3. [UNESCO: Artificial Intelligence and Education](#)
4. Richards J.C. Teaching Listening and Speaking: From Theory to Practice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 410 p.
5. Қўнанбаева С.С. Қазіргі шетел тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Эверо, 2010. – 344 б.
6. Benjamin Bloom Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longmans, Green and Co, 1956. – 207 p.